

Het verhaal van Texel

Bouwsteen voor de Omgevingsvisie

Gemeente Texel

19 februari 2024

Project	Het verhaal van Texel
Opdrachtgever	Gemeente Texel
Document	Bouwsteen voor de Omgevingsvisie
Status	Definitief
Datum	19 februari 2024
Referentie	134591/24-002.384

Projectcode	134591
Projectleider	Drs. T. J. Fonds
Projectdirecteur	Drs. M. J. Schilt

Auteur(s)	R. H. Ingwersen MSc , drs. T. J. Fonds
Gecontroleerd door	R. H. Ingwersen MSc
Goedgekeurd door	Drs. T. J. Fonds

Paraaf

Adres	Witteveen+Bos Raadgevende ingenieurs B.V. Deventer Daalsesingel 51c Postbus 24087 3502 MB Utrecht +31 (0)30 765 19 00 www.witteveenbos.com KvK 38020751
-------	---

Het kwaliteitsmanagementsysteem van Witteveen+Bos is gecertificeerd op basis van ISO 9001.

© Witteveen+Bos

Niets uit dit document mag worden veelelvoudigd en/of openbaar gemaakt in enige vorm zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Witteveen+Bos noch mag het zonder dergelijke toestemming worden gebruikt voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd, behoudens schriftelijk anders overeengekomen. Witteveen+Bos aanvaardt geen aansprakelijkheid voor enigerlei schade die voortvloeit uit of verband houdt met het wijzigen van de inhoud van het door Witteveen+Bos geleverde document.

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING	5
1.1	Omgevingsvisie	5
1.2	Het startpunt	5
1.3	Kernwaarden	6
1.4	Kwaliteitenkaart	7
1.5	Participatie	8
2	HET VERHAAL VAN TEXEL	9
3	DE 7 KERNLANDSCHAPSCOMBINATIES VAN TEXEL	13
3.1	Eierland (KLC 1)	13
3.2	Het Hoge Berggebied (KLC 2)	14
3.3	De Koog (KLC 3)	14
3.4	Sommeltjesland (KLC 4)	15
3.5	Oosterendse Kaap (KLC 5)	15
3.6	Oude Schild (KLC 6)	15
3.7	De Hoorn van Texel (KLC 7)	16
4	HET VERHAAL TOEPASBAAR	17
4.1	Gebieden	17
4.1.1	Noord: Productiezone	18
4.1.2	West: Recreatiezone	18
4.1.3	Midden: Cultuurzone	18
4.1.4	Zuid: Loodszone	19
4.2	Verhaallijnen	19
4.2.1	Texelleren	20
4.2.2	Samen van onderop	20
4.3	Toepassing	21
	Bijlage(n)	Aantal pagina's
I	Kwaliteitenkaart Texel	1
II	KLC-kaart incl zone-voorstel	1

1

INLEIDING

Het landschap op Texel is continu in verandering. Het landschap van vandaag is het resultaat van een lange ontwikkelingsgeschiedenis en tevens vertrekpunt voor nieuwe ontwikkelingen. Steeds past de mens zijn omgeving aan aan de maatschappelijke wensen van zijn tijd en/of de veranderende technische mogelijkheden. Ook de natuur zelf is aan verandering onderhevig. De enige constante is de verandering!

Met het ontwikkelen van de Omgevingsvisie is het de opgave om toekomstige ontwikkelingen dusdanig te geleiden dat de Texelse kwaliteiten behouden blijven en waar mogelijk duurzaam nieuwe kwaliteit wordt toegevoegd. Het beschermen van het Texelse landschap als collectieve waarde, én het vernieuwen en aanpassen daarvan aan toekomstige opgaven en doelen, vergt een samenhangend en gedragen beeld van de Texelse kwaliteiten. Daarom brengen we die hier in beeld.

1.1 Omgevingsvisie

De Omgevingsvisie definieert de integrale doelen die de gemeente wil bereiken en geeft daarmee ruimte aan passende initiatieven. De visie is integraal van karakter en beperkt zich niet tot het ruimtelijk domein maar legt nadrukkelijk de koppeling met het sociaal domein. De vraag die beantwoord wordt in de visie is: 'Wat voor een samenleving willen wij zijn?' Om die vraag te kunnen beantwoorden moet je eerst weten 'Wie we nu zijn'. En dat wordt in belangrijke mate bepaald door 'Waar we vandaan komen'.

Het zijn vaak de gebeurtenissen uit het verleden die ons getekend hebben. Dat geldt voor ons landschap in het bijzonder. Het landschap van vandaag is bepaald door de ingrepen in het verleden. Het landschap van morgen wordt mede bepaald door de keuzen die we vandaag maken. Daarnaast is het landschap rijk aan verhalen. Verhalen die het landschap wellicht niet direct hebben getekend, maar het wel 'couleur locale' verschaffen. Daarom vertellen we hier het verhaal van Texel.

1.2 Het startpunt

Het verhaal van Texel beantwoordt de vraag 'waar komen wij vandaan' en geeft daarmee inzicht in 'wie we zijn'. Daarmee is het verhaal startpunt voor de ontwikkeling van de omgevingsvisie, die draait om de vraag 'wat willen wij in de toekomst worden'. Door je in het verleden te verdiepen kijk je anders naar het heden en kom je tot meer wel overwogen keuzes voor de toekomst.

Het verhaal van Texel is gebaseerd op alle informatie en beleidsvisies die over de cultuurhistorie, het historisch landschap, de ruimtelijke kwaliteit en kernwaarden van Texel gaan¹. We betrekken daarbij zowel het fysieke landschap als het sociale landschap. Het verhaal van Texel is nadrukkelijk geen uitputtende inventarisatie van al het aanwezige erfgoed en probeert ook niet de landschappelijke ontwikkeling van het eiland methodologisch in kaart te brengen. We vatten alle informatie over de ontwikkeling en historisch erfgoed samen en proberen de identiteit van Texel te duiden en te vertalen naar een bruikbaar concept voor de Omgevingsvisie. Daarbij baseren wij ons niet alleen op expert-waarderingen van het erfgoed maar

¹ De kernwaarden staan genoemd in de Kadernota Omgevingsvisie, augustus 2022

betrekken we juist de mening van de inwoners hierbij. De output van het eerste participatiemoment¹ in het ontwikkelingsproces van de Omgevingsvisie is verwerkt in dit verhaal.

We zetten het verhaal van Texel in als inspiratiebron voor visievorming over toekomstige ruimtelijke en maatschappelijke ontwikkelingen.

1.3 Kernwaarden

De Texelse Kernwaarden zijn beschreven in de structuurvisie en beknopt uitgewerkt in het Beeldkwaliteitsplan (BKP) 'Beeld van Texel' dat onderdeel is van het bestemmingsplan Buitengebied, daterend uit 2013. Ook in de omgevingsvisie gebruiken we de kernwaarden als bouwsteen. Hoe de kernwaarden die toen zijn vastgesteld nu beleefd worden, is tijdens het eerste participatiemoment teruggevraagd aan de inwoners (zie 1.4).

De rust en ruimte

Ruimte is de drager van de landschappelijke identiteit van het eiland en vindt zijn vertaling in open landschap, zichtlijnen en vergezichten. Rust is enerzijds een afgeleide van de kernwaarde ruimte, immers hoe meer ruimte hoe meer rust. Anderzijds wordt rust ook beïnvloed door infrastructuur en activiteiten.

De rijkdom aan natuur en cultuurlandschappen

Het Texelse landschap is de neerslag van de ontstaansgeschiedenis en is uniek door haar verscheidenheid en kwaliteiten. De rijkdom van de natuurgebieden en van het cultuurland vormt een belangrijke aantrekkingskracht voor toeristen en bewoners. De cultuurhistorische waarden zijn van belang om de belevingswaarde van Texel te waarborgen.

De grote afwisseling in landschappen en landgebruiksvormen

Als eenheden van landschappelijke identiteit zijn er zeven landschappen onderscheiden. Ze vertonen een samenhang in historie en traditie, schaal, bebouwing, structuur en sfeer, en in grondgebruik. Het is van groot belang dat de landschappen in zichzelf samenhangend blijven en onderling verschillend. Alleen dan blijven de verschillende landschappen leesbaar.

De Texelse identiteit

Texelaars zijn trots op hun eiland en hun eigen identiteit. De Texelse identiteit wordt in sterke mate bepaald door haar cultuurlandschap, het grasland, de oude buitendorpen, de dijken, kerkjes, tuinwallen, stolpen en schapenboeten. De verbondenheid van Texelaars met hun eiland en met elkaar, de eilandeconomie met zijn vele, gevarieerde kleinschalige bedrijven, de gastvrijheid, de hoge mate van dienstverlening en veiligheid maken Texel tot een uniek eiland. Om zich blijvend te onderscheiden is het Texels eigene van grote waarde, bijvoorbeeld de van het eiland afkomstige producten.

Het specifieke eilandkarakter

De Texelaars zijn echte eilanders. Ze hebben een eigen cultuur, mentaliteit en identiteit en onderscheiden zich daardoor van de 'overkanters'. Door de eilandpositie hebben de Texelaars een grote mate van zelfstandigheid ontwikkeld, en willen vooral autonoom blijven. Het eilandgevoel wordt gevoed door rust, ruimte en verbondenheid met de natuur, maar ook door de rijke historie van de eilanden.

De nachtelijke duisternis

Het aanschouwen van een donkere heldere sterrenhemel bij nacht, liefst met de daarbij behorende stilte zoals die in de natuur is te vinden. De aandacht voor duisternis als kwaliteit van de leefomgeving wordt in grote mate ingegeven door ontwikkelingen die een bedreiging vormen voor donkere nachten. De inzet is het terugdringen van overbodig en hinderlijk kunstlicht.

De maritieme monumenten

Het maritieme verleden van Texel is een belangrijk cultureel erfgoed. Op het land en in het water zijn overal nog sporen te vinden van deze boeiende geschiedenis - de visserij, de Rede van Texel, VOC, de Schans,

¹ Participatieverslag Omgevingsvisie Texel Fase 1, september 2023

loodswezen, walvisvaart, WOII en de jutterij. Vanuit het maritieme verleden, heden en de toekomst ontwikkelt Texel zich als (inter)nationaal kenniscentrum op het gebied van zee-beheer, onderwater-archeologie, onderzoek en aanverwante activiteiten.

Tabel 1.1 kernwaarden en hoe deze beleefd worden

Ruimte	-zicht over het eiland; -ruimte ervaren; -ver van je af kijken; -gevoel van vrijheid; -zichtlijnen; -openheid
Rust	-stilte ervaren; -drukke vermijden; -genieten; -bewegingsvrijheid; -geluid beperken
Landschap	-landschapsstructuur; -samenhang en diversiteit; -variatie in schaal en structuur; -cultuurhistorische elementen
Natuur	-natuurbeleving; -schoonheid; -flora en fauna; -kwetsbaarheid
Texelse identiteit	-eigenheid; -onderscheiden -het Texels product
Eilandkarakter	-eilandgevoel; -eilandcultuur; -zelfstandigheid
Nachtelijke duisternis	-donkerte; -stilte / zicht op sterren & planeten
Maritieme monumenten	-cultureel erfgoed; -verleden en heden; -land en water; -archeologie

Bron: Beeldkwaliteitsplan Texel, 2013

1.4 Kwaliteitenkaart

Op basis van de structuurvisie, het Beeldkwaliteitsplan (BKP) en bestemmingsplan Buitengebied is een kwaliteitenkaart gemaakt. Deze kaart toont een overzicht van de kwaliteiten en kernwaarden van de gemeente. Dit is geen cultuurhistorische waardenkaart en heeft ook niet die status. De kaart wordt gebruikt als toetsingskader voor de omgevingsvisie, om ervoor te zorgen dat nieuwe ontwikkelingen voortbouwen op de identiteit van Texel. Op de kaart zijn het natuurlijke landschap en het cultuurlandschap weergegeven. Een groot deel van de elementen waaruit het hier volgende 'Verhaal van Texel' is opgebouwd, staat op de kaart.

De kaart is tot stand gekomen in samenspraak met de gemeentelijke projectgroep omgevingsvisie. Vervolgens is deze gebruikt in het participatieproces. Bewoners van Texel konden op de kaart aangeven welke kernwaarden zij koesteren en op welke locaties zij graag kwaliteit zien toegevoegd. De kaart staat in bijlage I.

1.5 Participatie

De ambitie is om een omgevingsvisie te ontwikkelen die past bij de waarden, identiteit, bewoners en manier van leven op Texel. Daarom is een uitgebreid participatieproces vormgegeven om de inwoners te laten meedenken over de toekomstvisie. Logischerwijs wilden we eerst de vraag 'Wie zijn we?' beantwoord krijgen, voor we ons verdiepen in "Waar willen we heen? De identiteit en kernwaarden staan in deze eerste fase van de totstandkoming van de Omgevingsvisie centraal.

Uit een eerder participatieproces in 2020 werden 3 thema's benoemd om te behouden: het landschap, de eigenheid en het karakter van Texel. Het was echter onduidelijk wat precies met het karakter en de eigenheid werd bedoeld. Zodoende is besloten de inwoners tijdens dit participatieproces ten behoeve van de omgevingsvisie (in maart 2023) gevraagd om op de kernwaarden te reflecteren en deze te lokaliseren. Tijdens dit participatiemoment konden inwoners een ansichtkaart versturen waar ze mening op kwijt konden, en hun ideeën kwijt op het online platform Texel spreekt. Daarnaast werd de Tour over Texel georganiseerd, waarbij mensen op straat werd gevraagd naar hun mening. De inwoners konden stickers met de kernwaarden (zie Figuur 1) plakken op specifieke gebiedskaarten en voor Texel als geheel. Dit is gedaan per Kern-landschapscombinatie, om ook de eigenheid van de dorpen en het omliggende landschap te kunnen schetsen. Door de inwoners werd echter aangegeven dat de kwaliteiten voor heel Texel op gaan.

Mensen konden met een groene sticker aangeven waar zij de specifieke kernkwaliteit herkennen en met een oranje sticker waar deze nu ontbreekt en zou moeten worden gestimuleerd of ontwikkeld. Het gebruik van de groene stickers was evenredig verdeeld over het eiland. Er sprong geen kernwaarde of gebied specifiek uit. Wel werd de oranje sticker voor rust en ruimte veelvuldig geplakt. In de gesprekken met inwoners werd benadrukt dat **rust, ruimte en vrijheid** belangrijk zijn en ook onder druk staan. Daarnaast werd het **gemeenschapsgevoel** benoemd als kwaliteit; het feit dat mensen elkaar kennen en elkaar helpen. Er werd aangegeven dat de kleinschaligheid van het eiland daarbij helpt, en de nuchterheid van de eilandbewoners¹. Deze waarden nemen we mee in onze beschrijving van de verhaallijnen voor Texel (hoofdstuk 4).

Afbeelding 1.1 Output participatie, bron: Over Morgen

Vrijheid Rust
Schoon Zee Ruimte Strand
Landschap Veilig
Saamhorigheid
Kleinschaligheid
Verenigingsleven Gemoedelijk

¹ Bron: Participatieverslag Omgevingsvisie Texel ronde 1, 2023

HET VERHAAL VAN TEXEL

8000 v.Chr. ontstaan de Hoge Berg	4000 v.Chr. ontstaan Oude Land
13e eeuw eerste inpoldering: De Koog	1400 oprichting Den Hoorn
1415 Texel verkrijgt stadsrechten	1170 Allerheidenvloed, Texel onafhankelijk eiland
1630 oprichting 't Schilt (voormalig Oudeschild)	1629 aanleg Zanddijk
1574 bouw Fort de Schans	1661 bouw Huis Brakestein
1654 inpoldering: Waal en Burg	1780 aanleg haven Oudeschild
1836 inpoldering: Eierlandse polder	1864 bouw vuurtoren Eierland
1854 bouw Uzeren Kaap	1836 oprichting Cocksdoorp
1848 inpoldering: Eendracht en Prins Hendrik	1908 eerste hotel De Koog
1940 W'oll en aanleg Atlantikwall	1999 Texelse Bierbrouwerij
1927 Verkade album Texel uitgebracht	1962 verplaatsing aanmeerhaven naar 't Horntje
2009 Waddenzee UNESCO Werelderfgoed	

Het ontstaan van Texel

In 1170 kwam de landstreek 'Texla', door de Allerheiligenvloed los van het vaste land en ontstond Texel als eiland. Daarvoor was het onderdeel van het vaste land. In 1415 kreeg Texel stadsrechten van graaf Willem VI van Holland. Het landschap van Texel wijkt sterk af van dat van de andere Waddeneilanden. Die bestaan voornamelijk uit zand- en duingebied. Op Texel bleef in de ijstijd een dikke keileemlaag achter, waardoor de bodem veel vruchtbaarder is en het landschap zich anders kon ontwikkelen. De Hoge Berg is het meest duidelijke voorbeeld van de opstuwing van het landijs uit die tijd. In dit gebied komen ook veel grote keien in de bodem voor. Later werden de lagere delen tussen de oude keileemafzettingen en het opgestoven dekzandpakket opgevuld met zeeklei. Dit oudste gedeelte van het huidige Texel beslaat globaal de streek tussen Den Hoorn, Den Burg, Hoge Berg, De Waal en Oosterend en wordt het 'Oude land van Texel' genoemd.

De Waddenzee

Aan het einde van de laatste ijstijd, zo'n 18.000 jaar geleden, lag de zeespiegel ruim honderd meter lager dan nu en lag de Noordzeebodem grotendeels droog. Bij het smelten van de ijskappen steeg de zeespiegel. Zo'n 7000 jaar geleden lag de kustlijn nabij de huidige kust. Getijbewegingen en golfwerking transporteerde sediment vanuit de zee naar de kust en zorgde zo voor het ontstaan van strandwallen langs de kust. Met het afzakken van de zeespiegelstijging bleven deze strandwallen bestaan en ontstond een landschap van wadden met getijgeulen en kwelders.

Eerste bewoners

Bij opgravingen zijn vuurstenen werktuigen gevonden die erop wijzen dat er in het Mesolithicum (8000 - 4500 voor Christus) al mensen op Texel woonden. Vermoedelijk waren het jagers die tijdelijk in het gebied actief waren. In de middenbronstijd, ongeveer 1000 voor Christus, was er waarschijnlijk wel permanente bewoning. De gevonden resten van grafheuvels in Den Burg wijzen daarop. Ook is een groot aantal nederzettingen uit de Romeinse Tijd ontdekt. Op de hogere gronden boven de Waal hebben en aantal welvarende woonplaatsen gelegen.

De dorpen van Texel

Tot aan 1200 na Christus was het dorp 'De Westen' een bloeiend vissersdorp, waar het grootste deel van de inwoners van Texel woonde. Het dorp stond in verbinding met de Noordzee en was daarom een belangrijke plek voor de visserij en scheepvaart. Het was één van de eerste grote handelsplekken in Nederland. Veel inwoners vertrokken echter rond 1650 naar andere opbloeiende plaatsen als Den Burg en De Koog, nadat het dorp door de Friezen werd verbrand. De Westen veranderde hierdoor in een buurtschap met nog slechts elf huizen. Nu nog steeds staat er een Torenhuis afkomstig uit die tijd.

Texel groeit

Ook in de 13de eeuw kampten de bewoners met de gevaren van de zee. Om droge voeten te houden, werden dammen gebouwd. Door dammen te plaatsen en door inpoldering werd het mogelijk het eiland verder te ontwikkelen. De eerste inpoldering van een kwelder was de Koog. Het dorp De Koog heeft er zijn naam aan te danken, want 'coogh' is oud-Fries voor 'polder'. Aan het begin van de zeventiende eeuw begon het grote werk: toen werd onder leiding van Hollandse ingenieurs de dijk rond Waal en Burg definitief gesloten. In de negentiende eeuw zijn de moderne polders Eijerland, de Eendracht, Prins Hendrik en het Noorden aangelegd. In deze jonge polders is de verkaveling grootschalig en rechthoekig. Veel grond wordt gebruikt voor akkerbouw.

Rustplaats Texel

Texel was in de 16de, 17de en 18de eeuw een belangrijke rustplaats en haven voor koopvaardij- en oorlogsschepen vanuit de hele wereld. Deze rustplaats heette de 'Rede van Texel'. De Rede van Texel liep van Den Helder tot aan Terschelling. Het dorp Oudeschild was het centrale punt. Hier lagen de schepen te wachten op gunstige wind en werden bevoorraadt vanuit Oudeschild. De schepen vervoerden internationale lading de wereld over. De thuishaven was Amsterdam, Hoorn of Enkhuizen. Vandaag de dag zijn nog veel elementen te zien die herinneren aan de VOC-tijd. Bijvoorbeeld buitenplaats Brakestein en de monumentale waterputten, waaruit de schepen werden bevoorraadt. Door stormen en ondiepten vergingen veel schepen voor de kust van Texel. Nu liggen de wrakken als tijdschapsules verborgen onder de zeebodem. Eén wrak had een lading met veel exclusieve, luxe voorwerpen. De zijden jurk die is aangetroffen kreeg landelijke bekendheid en wordt in Kaap Skil geëxposeerd.

Napoleon komt langs

Fort de Schans is aangelegd in opdracht van Willem van Oranje. Die wilde het eiland en de Reede van Texel beschermen tegen de Spanjaarden. Het stervormige fort nabij Oudeschild is rond 1574 gebouwd. De Schans zorgde niet alleen voor de kustverdediging; het fort deed in de gouden eeuw ook dienst als rechtbank voor muiterij op de schepen en werd gebruikt als gevangenis. In 1811 bracht Napoleon een bezoek aan De Schans waarna hij het fort liet vergroten en het met twee buurforten liet versterken.

De visserij

Van oudsher vormde de visserij op Texel een belangrijke economische pijler. Oosterend en Oudeschild waren van oudsher belangrijke vissersdorpen. De Texelse vloot was vooral actief op de Noordzee en richtte zich voornamelijk op de vangst van schol en tong. Een revolutionaire uitvinding voor de visserijsector komt van Texelse bodem: de SumWing, een nieuw vistuig waarmee op een andere manier kon worden gevestigd. Door verschillende maatschappelijke en economische ontwikkelingen, waaronder Europese regelgeving, is het door de verschillende maatregelen niet langer rendabel voor de kotters om uit te varen. In 2022 werd door het Rijk een saneringsregeling in het leven geroepen waarmee Noordzee vissers zich konden laten uitkopen. Er zijn anno 2023 nog 3 Noordzeekotters verbonden aan de haven van Oudeschild. De sector wordt uitgedaagd nieuwe vormen van visserij of visserij gerelateerde activiteiten te ontwikkelen. Visserij hoort echt bij Oudeschild en Texel.

Vuurtoren

Vuurtoren Eierland (vernoemd naar de toen nog jonge polder) verrees in 1864 op een hoog duin op de Texelse noordpunt. In 1883 kwam er een uitkijkpost naast, waar kustwachters de scheepvaart in de gaten konden houden. In 1908 kreeg de vuurtoren op Texel voor het eerst een optiek. Hierdoor ontstond al het 'knipperlicht', waaraan de Texelse vuurtoren te herkennen is. Sinds 2003 is de vuurtoren onbemand en wordt het zeegebied bewaakt vanaf de Brandaris op Terschelling.

Meer schapen dan mensen

Texel is al eeuwenlang een schapeneiland. Rond 1800 werden er maar liefst dertig- tot veertigduizend schapen op Texel gehouden voor hun wol, vlees en melk. De taaie beestjes, die zelfs op de arme Texelse grond goed gedijden, voorzagen de boerenfamilie in het levensonderhoud. Het belang van de schapenhouderij werd groter na de aanleg van het Noordhollandsch Kanaal in 1824. Omdat schepen nu door het kanaal rechtstreeks van Amsterdam naar zee konden varen, verloor Texel de havenfunctie die het eiland eeuwenlang gehad had en won de schapenhouderij aan belang. De karakteristieke schapenboeten in het landschap dienden als opslag voor hooi en ander voer voor de schapen op het eiland. De bijzondere vorm is niet per ongeluk ontstaan. Door de wind op het eiland is de deur van de boet richting de oostelijke, luwe kant gericht, zodat de schapen uit de wind staan.

Tweede Wereld Oorlog

Vijf jaar lang had Texel weinig hinder ondervonden van de Tweede Wereldoorlog. Hoewel er een sterke Duitse bezetting was, overal bunkers waren gebouwd en honderden Texelse mannen naar Assen waren gedeporteerd, verliep het leven op Texel relatief rustig. Totdat in april 1945 de Georgische soldaten die meevochten aan Duitse zijde in opstand kwamen. Toen het er naar uit zag dat de Duitsers de oorlog zouden verliezen, vreesden de Georgiërs voor hun leven: de Sovjets beschouwden alle soldaten, vrijwillig of niet, als landverraders. De enige kans voor de Georgiërs om zich te rehabiliteren voor hun dienst in het Duitse leger was een opstand. De opstand duurde 5 weken, waarbij soldaten van beide kanten en ook Texelaars omkwamen. Op de Georgische begraafplaats Loladze op de Hoge Berg is een groot deel van de gesneuvelde en gefusilleerde Georgiërs begraven.

Atlantikwal

Langs de Texelse kust zijn verschillende verdedigingswerken, bunkers en forten aangelegd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het eiland een onderdeel van de Atlantikwall; de verdedigingslinie langs de westkust van Europa tijdens de Duitse bezetting. Texel was voor de Duitsers een belangrijke schakel in de verdediging van West-Europa en het mogelijk afslaan van een invasie vanuit Engeland. In 1941 werd door Hitler het bevel gegeven tot de aanleg van de Atlantikwall. Langs de hele Nederlandse kust en ook op Texel zijn restanten van deze verdedigingslinie te vinden. Op het eiland stonden tijdens de oorlog meer dan 500 bunkers. Een groot deel daarvan is afgebroken. Toch zijn er op een aantal plekken nog bunkers te vinden.

Stelling van Den Helder

Aan de Witteweg in Den Hoorn bevindt zich de Batterij Den Hoorn. Deze bunkerbatterij is in 1938 gebouwd door de Nederlanders als onderdeel van de Stelling van Den Helder. De Batterij Den Hoorn was tijdens de opstand der Georgiërs het toneel van strijd. Ook de Bunker van Loodsmansduin hoorde ook bij de Stelling van Den Helder. Na de oorlog werd deze bunker een uitkijkpunt. De bunker biedt een mooi uitzicht over de zuidpunt van Texel.

Bouwcultuur

Landschapselementen als tuunwallen, kolken, stolpen en (schapen)boeten, schapen en het wollige landschap spreken tot de verbeelding. De bouwwijze is typerend sober en doelmatig, passend bij de plek. De bouwwijze komt niet alleen voort uit tradities, maar wordt ook bepaald door het landschap en materiaal wat voorhanden was of het klimaat. In schapenboeten en stolpen zijn soms scheepsmasten in de constructie hergebruikt. Het hout werd gevonden op het strand of kwam rechtsrechts van een gedemonteerd schip. Nu zouden we dat duurzaam noemen, maar het is ook een kwestie van zuinig omspringen met wat je hebt. Praktisch gebruik en inzetten op onderhoud en reparatie voorkomt grootschalige restauraties.

Toerisme op Texel

Aan het begin van de 20e eeuw begon het toerisme op Texel zich te ontwikkelen. Één van de redenen van de aantrekkingskracht van het eiland heeft te maken met het Verkade album van Jac. P. Thijsse. Na de tweede wereldoorlog kreeg toerisme op Texel een meer massale gedaante. Om uit te groeien tot belangrijkste economische drijfveer én belangrijk onderdeel van de Texelse identiteit.

Nationaal park

Nergens in Nederland vind je op zo'n beperkte oppervlakte zoveel verschillende landschappen als op Texel. Het gebied aan de westkant van het eiland heeft duinen, natte duinvalleien, een gevarieerd dennen- en loofbos, kwelders en heidevelden. Er is een rijke flora en fauna met veel zeldzame plantensoorten en beschermde vogelsoorten. De meeste Texelse natuurgebieden liggen in het Nationaal Park en zijn toegankelijk voor publiek. Staatsbosbeheer, beheerder van het Texelse Nationaal Park, heeft een uitgebreid netwerk aan wandel- en fietspaden in het gebied ontwikkeld.

Tradities en folklore

Er bestaan verschillende Texelse tradities en specifieke streekproducten. Denk bijvoorbeeld aan de visserij, het Texels dialect of het strandjutten. Tegenwoordig is het jutten een hobby, maar vroeger gingen eilanders jutten om het hoofd boven water te kunnen houden. Een deel van de Texelaars spreekt een eigen dialect, dat op het West-Fries lijkt en vooral in de 'buitendorpen' wordt gesproken. Tevens werd vanaf de 17^e eeuw klederdracht gedragen door de vrouwen, inclusief een 'Texelse' kap: een oorijzer bekleed met kant. De Texelse kaas, het bier, de asperges en het lamsvlees staan bekend als typische streekproducten. De Landbouwdag en Schapenfokdag zijn evenementen waarbij Texelse tradities centraal staan. Het jaarlijkse vreugdevuur De Meierblis en het folkloristische feest Ouwe Sunderklaas zijn erkend als immaterieel erfgoed. Kenmerkend is verder dat voor de zeven dorpen op Texel spotnamen bestaan en ook gebruikt worden. De Texelaars die in het ziekenhuis van Den Helder geboren zijn, worden Helderse kraaien genoemd.

Bekende personen

Op een eiland is iedereen bekend, maar sommige mensen zijn daadwerkelijk beroemde eilanders. Denk aan de schrijvers Jac. P. Thijsse en Jan Wolkers, die er beiden niet geboren zijn maar wel jaren hebben gewoond. De familie Keesom heeft veel voor Texel betekend. Vader Keesom was een van de oprichters van de TESO, Texels Eigen Stoomboot Onderneming. Met de TESO werd er op Texel een eind gemaakt aan het monopolie van de veerponthouders. Hij bedacht ook de regel dat Tesselaars gratis mochten varen en de vastelanders moesten betalen. Zijn ene zoon werd bekend omdat hij erin slaagde helium in de vaste fase te krijgen en de andere zoon was de oprichter van het Texels Schapen Stamboek. De uit Antwerpen afkomstige Nicolas Joseph De Cock zorgde er met anderen voor dat de kwelder tussen Eierland en Texel werd ingepolderd voor agrarisch gebruik. Daar werd in 1836 een dorp gesticht dat eerst Nieuwdorp heette, maar dat later naar hem genoemd werd: De Cocksdorp.

3

DE 7 KERNLANDSCHAPSCOMBINATIES VAN TEXEL

Omdat we gebiedsgericht te werk willen gaan in de omgevingsvisie, is Texel is ingedeeld in KLC's, wat staat voor Kern-landschap combinatie. Het dorp plus het omringende landschap als leefomgeving. De KLC's worden begrensd op basis van de landschappelijke kenmerken, zoals aangegeven in de onderstaande tabel. De kaart in de bijlage toont de begrenzingen van de KLC's, de nummers corresponderen met onderstaande tabel.

Tabel 3.1 Kern-landschap combinaties

KLC	Kern	Landschap
Noord KLC 1	De Cocksdorp Zuid-Eijerland Midden Eijerland Schorrenweg	Strandpolders
Midden KLC 2	Den Burg De Hoge Berg	Het Oude Land De Hoge Berg Binnenduintrand
Midden KLC 3	De Koog t/m Westermient	Duinen Zeereep
Oost KLC 4	De Waal Bargen	Het Oude Land
Oost KLC 5	Oosterend Noorderbuurt Oost	Het Oude Land Zeepolders Buitendijks land
Oost KLC 6	Oudeschild	Het Oude Land
Zuid KLC 7	Den Hoorn Het Horntje en NIOZ	Het Oude Land Zeepolders Duinen Zeereep

3.1 Eierland (KLC 1)

Eierland is de meest noordelijke KLC van Texel. Dit is een bijzondere plek: rond de noordpunt ontmoeten **Wadden- en Noordzee** elkaar. Vanaf hier kun je ook met de boot naar **Vlieland**. Ooit was Eierland een onderdeel van Vlieland. Op de plek waar nu de Slufter ligt, was water. In de 13^e eeuw ontstond het Eierlandse Gat en scheidde Eierland zich af van Vlieland. Het werd het een zelfstandig eiland, maar bleef nagenoeg onbewoond. Dit duurde tot de 16^e eeuw, toen de doorgang tussen Texel en Eierland dichtslibde en een gebied van zandbanken en kwelders ontstond. Ongeveer een eeuw later werd de eerste verbinding tussen de eilanden aangelegd: de **Zanddijk**. Eierland werd definitief onderdeel van Texel toen in het begin van de 18^e eeuw de inpoldering van het kweldergebied tussen de eilanden begon. Vandaag de dag kennen we dat gebied als de Eierlandse polder. Eierland dankt zijn naam aan het meeuweneieren rapen op het vroegere eiland.

De Cocksdorp dankt zijn naam aan de initiatiefnemer van de inpoldering: Nicolas Joseph De Cock. Het dorp werd in 1836 gesticht in de **nieuw aangelegde polder**. Nu is het een drukbezochte toeristenplaats die

bekend staat om de vuurtoren 'Eierland', waar een museum in is gevestigd. In de omgeving zijn meerdere **grote vakantieparken**, waardoor er veel dynamiek ontstaat.

De Slufter, het kweldergebied ten noordwesten van de Zanddijk, is een natuurreervaat. Het is eigendom van Staatsbosbeheer en staat in open verbinding met de Noordzee. De vele pogingen het gebied af te sluiten van de zee door middel van een dijk mislukten. Het gebied dient nu als buffer om water op te vangen bij hoge waterstand en ter bescherming van de Zanddijk. **De Slufter** huist een diversiteit aan begroeiing, zoals lamsoor en zeekraal, en diverse soorten broedvogels.

3.2 Het Hoge Berggebied (KLC 2)

Landschapsreservaat de Hoge Berg is een van de 'pareltjes' van Texel en het gehele Waddengebied. Landschappelijk doet de Hoge Berg door het glooiende karakter, kleine percelen, landschapselementen en de schapen vooral denken aan landschappen in Engeland en Wales. **Schapen** bepalen hier het ruimtebeeld. De kleine percelen op de Hoge Berg worden van elkaar gescheiden door tuinwallen, wallen van graszoden. Uit naastliggende percelen werden graszoden gestoken en op een speciale methode gestapeld. Ook kolken (poelen) en schapenboeten zijn hier belangrijke landschapselementen. De poelen deden dienst als drinkplaats voor vee. De **schapenboet** werd gebruikt als opslagplaats voor hooi en gereedschap. De landafscheidingsen zijn te herkennen aan de tuinwallen: lage 'muurtjes', gemaakt van op elkaar gestapelde graszoden. Deze zogenaamde '**tuunwoallen**' maken nog altijd een belangrijk deel uit van het landschap en zijn beschermd verklaard.

De Hoge berg is misschien wel het oudste landschappelijke onderdeel op Texel. Al rond 8.000 v.Chr., voordat we van Texel als eiland konden spreken, vormde zich door bewegende gletsjers een landophoping. De geschiedenis van de **Hoge Berg** is nauw verbonden met de Gouden Eeuw en de rol van de Reede van Texel. Het zuidoostelijk deel van het gebied, ook wel **Gouden Driehoek** genoemd, wordt gekenmerkt door een rijke **cultuurhistorie** met enkele cultuurhistorische elementen (fort de Schans, landhuis Brakestein en andere cultuurhistorische overblijfselen, zoals de Wezenputten, de Skilsloot en het Doolhof).

Den Burg is het grootste dorp van het eiland en de **hoofdplaats** van de gemeente. Ongeveer de helft van de bijna 14.000 Texelaars woont er. Het is dan ook niet zo gek dat het een levendig dorp is. In de loop der tijd is Den Burg enorm uitgebreid. In het centrum van het dorp is echter nog het middeleeuwse stratenpatroon te herkennen. De protestantse kerk 'De Burght' aan de Binnenburg is beeldbepalend voor Den Burg. Veel van de **centrale eilandfaciliteiten** bevinden zich in Den Burg.

3.3 De Koog (KLC 3)

De Koog, een van de oudste dorpen van Texel, is vandaag de dag een drukbezochte **badplaats**. Alleen een kerk en een huisje midden in het dorp herinneren nog aan het vissersdorp dat het ooit was. Ooit lag De Koog namelijk direct aan de zee. Door verschuiving van zand gedurende de 17^e eeuw ontstonden duinen aan de westkant van Texel. Die duinen scheidden De Koog van de kust. Diezelfde duinen zijn de reden dat De Koog erg in trek is bij toeristen. In 1908 kreeg het dorp haar eerste hotel. Na de tweede wereldoorlog kwam het **toerisme** op Texel op gang. De Koog groeide daardoor enorm in de jaren '60 en '70. Een groot deel van de bebouwing in en rond het dorp zijn recreatiewoningen en -verblijven.

Rondom De Koog bevinden zich deels **beboste strandwallen** en -vlakten en jong **duinlandschap**. Door het opstuiven van de Jonge Duinen rond 1300 ontstond een nieuw gebied: De Westermient. In de 17^e eeuw streken in deze natte hei diverse linnenblekerijen neer. Later gebruikte men dit gebied voor bewoning in de vorm van een buurtschap, die we nu nog steeds kennen als buurtschap Westermient. Onder meer Jan Wolkers woonde hier. De omgeving was een inspiratiebron voor zijn werk.

Het **Texelse Nationaal Park** beslaat het gehele duingebied van Texel inclusief het bos. Van het uiterste zuidpuntje op De Hors tot en met het duingebied bij de vuurtoren, op de meest noordelijke punt. De totale oppervlakte is ongeveer 43 vierkante kilometer. Nationaal Park Duinen van Texel biedt een breed scala aan landschappen.

3.4 Sommeltjesland (KLC 4)

De Waal, het kleinste dorp van Texel, ligt midden op het eiland. Ten zuiden van De Waal ligt **Het Oude Land**, waarvan het ontstaan dateert uit 4000 v.Chr.. Ten noorden ligt het **polderlandschap** Waal en Burg. Tot aan het inpolderen van polder Waal en Burg begin 17^e eeuw, heeft De Waal aan zee gelegen. Het dorp ligt op de grens van prehistorisch, natuurlijk gevormd land en **ingenieus ontworpen**, door mensen aangelegd polderlandschap. Polder Waal en Burg kenmerkt zich door een duidelijk gearticuleerde verkaveling en een **open landschap** met lange **zichtlijnen**.

Met slechts 400 inwoners heeft het dorp weinig voorzieningen, maar er is veel **historische bebouwing** te vinden. Vroeger bestond de Waal voornamelijk uit stolpboerderijen. Later is het dorp verdicht door het bouwen van woonhuizen.

Het gebied rondom De Waal staat bekend om de mythische wezens Sommeltjes. Deze aardmannetjes zouden dansen in het maanlicht op de Sommeltjesberg, een **grafheuvel**. Overdag zijn ze niet te vinden, omdat zonlicht ze zou doen verstenen. Vandaag de dag wordt dit **volksverhaal** uitgedragen als onderdeel van de Texelse regionale identiteit. Zo is in het bos nabij De Koog een Sommeltjespad gemaakt, waarlangs versteende Sommeltjes te zien zijn en zijn op het eiland Sommeltjes-souvenirs te koop.

3.5 Oosterendse Kaap (KLC 5)

Oosterend is het historische karakter waarschijnlijk het beste bewaard gebleven op Texel. Het dorpje ligt helemaal in het oosten van het eiland aan de kant van de Waddenzee. Hoewel er oudere dorpen op het eiland zijn geweest, is Oosterend de langst bewoonde nederzetting. Andere dorpen zijn verdwenen of zijn door de tijd verplaatst. In Oosterend ligt ook het oudste dijkje van het eiland. Het is gebouwd rond het jaar 800 na Christus. Het dijkje moest het hoge water van de zee weghouden. De meeste huizen in de kern van Oosterend vallen onder Monumentenzorg. Er zijn in dit idyllische dorpje prachtige keienstraatjes, steegjes en geveltjes.

De **visserij** was een belangrijk onderdeel en bron van inkomsten voor de vroegere bewoners van Oosterend. De haven aan de Waddenkant, in de buurt van de IJzeren Kaap werd gebruikt voor oester- en wiuvisserij. Met hun grote kotters zwierven de Oosterenders de hele Noordzee over. Door de verzanding is de scheepvaart verhuisd naar Oudeschild. De landbouw en het toerisme zorgen nu voor de werkgelegenheid.

Rondom Oosterend liggen een aantal kleinere **buurtschappen**: De Nes, Zevenhuizen, Oost, Noorderbuurt en Harkerbuurt. Er heerst een sterk **sociaal leven** met actieve sport- en hobbyverenigingen. Eens in de vijf jaar organiseert het dorp het dorpsfeest 'Oosterend Present' waarbij het hele dorp versierd is aan de hand van een thema en een periode in de geschiedenis. Oosterenders (historisch ook '**Gortbuukers**' genoemd) dragen dan historische kleding uit die periode. Typisch voor het dorp Oosterend is **religie**. Het dorp stond ook wel bekend als 'Jeruzalem van het Noorden'. Dit kwam met name door de vele kerken die in het dorp stonden, dat waren er maar liefst zeven. Daarbij staat de oudste kerk van Texel in Oosterend, de Maartenskerk. Deze kerk stamt uit de Vikingtijd (12^e eeuw). Tegenwoordig staan er nog drie kerken.

De **IJzeren Kaap** werd in 1854 ontworpen als herkenningspunt voor schepen op de Texelstroom, een vaargeul in de Waddenzee. Het vormde een bakenlijn samen met de kerktoeren in Oosterend. De kaap was een vuurloos baken, dit betekent dat het alleen overdag zichtbaar was voor de scheepvaart. Doordat het vaarwater erg onvoorspelbaar was, werd er in 1977 gekozen voor een vuurbaken en werd de bakenlijn verder naar het noorden verplaatst.

3.6 Oude Schild (KLC 6)

Fort de Schans, ten zuiden van Oudeschild, is nog ouder dan het dorp. Het werd in 1574 aangelegd onder leiding van Willem van Oranje. Destijds diende het om schepen te controleren die door het Marsdiep voeren.

Ook later is het fort verscheidene keren ingezet, bijvoorbeeld als gevangenis, rechtbank en onderdeel van een verdedigingslinie van Napoleon Bonaparte.

Het ontstaan van Oudeschild zelf (voorheen 't Schilt) hangt nauw samen met de VOC-tijd. Het dorp is in 1780 namelijk opgericht als **ontmoetingsplaats**. Daarna volgde een glorieperiode. Veel **VOC-schepen** meerden aan in de Reede van Texel, wachtend op proviand, bemanning en goede wind. Met kleine bootjes werden vaten drinkwater via de **Skilsloot** vanaf de waterputten bij de **buitenplaats Brakestein** naar de wachtende schepen vervoerd. Het Texels water bevatte een hoog ijzergehalte waardoor het lang houdbaar was, dit was van belang omdat voor Kaap de Goede Hoop geen vers drinkwater beschikbaar was. Deze waterputten bevonden zich net buiten Oude Schild en werden de **Wezenputten** genoemd omdat ze eigendom waren van het weeshuis in Den Burg. Nu zijn er van de vijf putten nog twee over. De Zeemanskerk aan de Trompstraat uit de 17e eeuw is al van verre herkenbaar aan de witgepleisterde muren en groene dakruiter. Het kerkje dankt zijn naam aan de vele zeelieden die in de kerk kwamen. Zij wachtten op een gunstige wind om uit te varen.

Tot 1964 was Oudeschild de **veerhaven** van het eiland maar omdat de veerboten steeds groter werden is dit 't Horntje geworden. Ook was Oudeschild de thuishaven van de Texelse vissersvloot, tot de visserij niet meer rendabel bleek. De '**de Ruijterstraat**' is de belangrijkste bezienswaardigheid van Oudeschild, het is een kilometers lange straat met oude geveltjes, het witte historische kerkje en de monumentale molen De Traanroeier. Andere herkenbare elementen zijn het museum Kaap Skil, waar je leert over het **maritieme verleden** en de **jutterij** en de **Texelse bierbrouwerij**.

3.7 De Hoorn van Texel (KLC 7)

De zuidelijkste KLC bestaat voor een groot deel uit **duinlandschap**. In deze hoek van het eiland komt het duinlandschap en de aangelegde dijk samen. Ook bevindt zich hier de **verbinding met het vasteland**: de veerboothaven. Ten zuiden daarvan ligt het Marsdiep, het water dat Texel van het vaste land scheidt. Het Marsdiep speelde als vaargeul een belangrijke rol in de VOC-tijd. Vandaag de dag speelt het een minstens zo belangrijke rol, maar dan op sociaal vlak. Het **Marsdiep** zorgt ervoor dat Texel zich als zelfstandig eiland onderscheidt van het vasteland.

Visserdorp Oude Hoorn werd rond 1300 opgericht. Tijdens de Hoekse en Kabeljouwse twisten is dit dorp verbrand door de Hoeksen. Op een keileembult ontstond na 1398 het huidige Den Hoorn. De bevolking was aangewezen op landbouw, veeteelt en visserij. De schapen graasden in het uitgestrekte duingebied. Het **beloodsen** van schepen werd in de 17e en 18e eeuw een nieuwe bestaansvorm. Na aanleg van het Noordzeekanaal en het Noordhollandsch kanaal in de 19e eeuw kwam hieraan een einde. Enkele loodshuizen in de Herenstraat van Den Hoorn getuigen nog aan deze tijd, evenals de camping "Loodsmansduin" en horecabedrijf 'Loodsmanswelvaren'. Later bloeide ook de **bloembollencultuur**, van met name narcissen, rondom de plaats op. Vandaag de dag is vooral het toerisme bepalend voor de economie van Den Hoorn.

De witte toren van de kerk heeft vroeger dienstgedaan als baken. Er stonden drie lampen in voor de scheepvaart. Het kerkje ligt nu buiten het centrum van het dorp, van oorsprong lag het wel midden in het dorp. Met het wegvallen van de scheepvaart, kwamen veel **huizen leeg** te staan en werden afgebroken. Typisch voor Den Hoorn zijn de knusse straatjes waar veel **kunstenaars** wonen, er zijn meerdere galeries. Elk jaar in juni is het in het dorp cultuurmaand 'Texel CultuurEiland'. Texelse kunstenaars in en rond het dorp maken werken die passen bij de omgeving.

't Horntje is een plaats ten zuiden van Den Hoorn. 't Horntje ligt vlakbij de aanmeerhaven van de veerdienst naar het vasteland. Hier bevindt zich ook het **NIOZ**, Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, en een dependance van het onderzoeksinstituut Wageningen Environmental Research.

De **Razende Bol** is een onbewoonde zandplaat ten zuidwesten van Texel die ook wel Noorderhaaks genoemd wordt. De zandplaat staat voortdurend onder invloed van stroming en wind, waardoor de ligging steeds verandert. De Razende Bol is een belangrijk gebied voor vogels en zeehonden.

4

HET VERHAAL TOEPASBAAR

De kernen met hun omliggende landschap hebben allen hun eigen ontstaansgeschiedenis en een eigen identiteit. De ontwikkeling die de kernen hebben doorgemaakt is nauw verbonden met de locatie op het eiland en de ontwikkeling van de landschappen.

4.1 Gebieden

In Beeld van Texel (2013) zijn voor het eiland zeven landschappelijke identiteitseenheden onderscheiden. Elke identiteitseenheid heeft in het beeldkwaliteitsplan zijn eigen ruimtelijke richtlijnen voor ontwikkeling. Binnen de gebieden komen dezelfde cultuurhistorische en ruimtelijke kenmerken voor. Ze vertonen een samenhang in schaal, bebouwing, structuur en sfeer, in grondgebruik, historie en traditie.

Tabel 4.1 De 7 Landschapstypen op Texel

	Landschapstypen
1	Het oude land
2	Strandpolders
3	Zeepolders
4	Binnenduinrand
5	Duinen
6	Zeereep
7	Buitendijks land

De landschappelijke kenmerken vinden we ook terug in de beschrijving van de KLC's. Wanneer we breder kijken dan alleen het landschapstype en ook het huidige gebruik en functie, de beleving van de inwoners, cultuur en sociale kenmerken meenemen, ontstaat er een indeling in grofweg 4 zones:

- de **Productiepolder** in het noorden;
- het **Recreatiegebied** aan de westkant;
- het **Cultuurlandschap** De Hoge Berg, Nationaal Park De Duinen van Texel en diverse natuurgebieden verdeeld over het eiland;
- de strook **Oude Land** met dorpen en agrarisch gebruik

Noord	1	De Cocksdorp, Zuid-Eijerland, Midden Eijerland, Schorrenweg en Noorderbuurt	Jonge duinlandschap + nieuwere & oudere aandijkingen (strandpolders & zeepolders) + Waddenzee + Noordzee
	2	Den Burg & de Hoge Berg	Het Oude Land + de Hoge Berg
Midden	3	De Koog t/m Westermient	Deels beboste strandwallen en -vlakten + jonge duinlandschap + Noordzee
	4	De Waal, Bargaen	Het Oude Land
Oost	5	Oosterend, Noorderbuurt & Oost	Het Oude Land + Waddenzee
	6	Oudeschild	Het Oude Land + Waddenzee
Zuid	7	Den Hoorn	Het Oude Land + jonge duinlandschap + Noordzee
		Het Horntje en NIOZ	Oudere aandijkingen (zeepolders) + Waddenzee

In de kadernota worden de 7 KLC's samen genomen in 4 zones uit praktische overwegingen. Gezien de identiteit van de gebieden zou de gebiedsindeling ook anders getekend kunnen worden. Op de kaart in bijlage II is hiertoe een voorzet gedaan door zones te tekenen over de KLC begrenzing heen.

4.1.1 Noord: Productiezone

Dit gebied kenmerkt zich door de aanwezigheid van polderstructuur en open landschap. Het beslaat het noordelijk deel van het eiland. Het deel dat ooit vast zat aan Vlieland. Met Oosterend als oudste dorp van Texel. Hier zijn sporen uit de IJertijd en Romeinse tijd gevonden. Hier werd altijd hard gewerkt in de vorm van oestervisserij. Het Eierlandskanaal scheidt KLC's 1 en 5 en het hoogte verschil tussen beide landschappen is zichtbaar. Toch is er ook eenheid voelbaar, in de zin van relatieve rust ten opzichte van de middenzone en een andere beleving van de kuststrook aan deze oostkant ten opzichte van de westkant. Deze zone gaat over de groei-mindset en het aanpassingsvermogen van de Texelaars. Het maken van nieuw land, en jezelf opnieuw uitvinden wanneer de omstandigheden daarom vragen. Niet alleen terug te zien in de polder maar ook in de weerbaarheid van Oosterend en de omliggende dorpen. De opgaves van nu zijn het vormgeven van de energie- en landbouwtransitie. Het pragmatisme en de weerbaarheid van de eilandbewoners is hier hard nodig om samen die duurzame toekomst voor Texel uit te stippelen.

4.1.2 West: Recreatiezone

In de westelijke kustzone is de recreatiedruk groot. De zone beslaat deel van KLC 1, 3 en 7. Dit is een extravert en gastvrij gebied waar veel toeristen komen en ook veel toeristische voorzieningen zijn met de Koog en De Cocksdorp als grote trekpleisters en natuurlijk de verschillende vakantieparken. Het duingebied kreeg in 2002 de officiële status van Nationaal Park. De balans tussen het toerisme en de bescherming van het landschap is in deze zone een belangrijk thema. De variatie in landschappen is opvallend. Van jonge en oude duinen, duinplassen, duingraslanden, heidevelden, loof- en dennenbos tot lange stranden. De variatie en de relatief rustige en mooie stranden zijn mede de reden waarom Texel vaak wordt genoemd als een van mooiste bestemmingen binnen Europa. Om de rust te kunnen behouden en tegelijk te kunnen leven van het toerisme, is het noodzakelijk om een strategie uit te stippelen die precies die balans kan bewaren.

4.1.3 Midden: Cultuurzone

In de middenzone vinden we historische dorpen en landschappen en tegelijk het bestuurlijk centrum van het eiland. Deze zone omvat delen van KLC 2, 4 en 6. Het is een dynamisch gebied waar veel gebeurt en ook veel functies samenkomen. Hier lijkt het zoeken naar de balans tussen 'blijven wie we zijn' en 'meebewegen met

de maatschappij en streven naar groei' een belangrijk thema. Wat betekent het als we alle maatschappelijke opgaves waar we voor staan op een typisch Texelse manier aanpakken? In deze gouden driehoek met overal verwijzingen naar de historie van Texel vinden we wellicht de aanknopingspunten voor typisch Texelse oplossingen voor de grote transities. Deze dynamische zone met de vele elementen die onder andere verwijzen naar de VOC tijd, staat nog steeds in het teken van uitwisseling en ontmoeting. Niet alleen met de overkant, maar juist ook onderling. Het vormgeven van een toekomst waar iedereen zich in kan vinden, vraagt om een goede afweging van alle belangen. Het vraagt om iets waar de Texelaars goed in zijn: samen tot oplossingen komen.

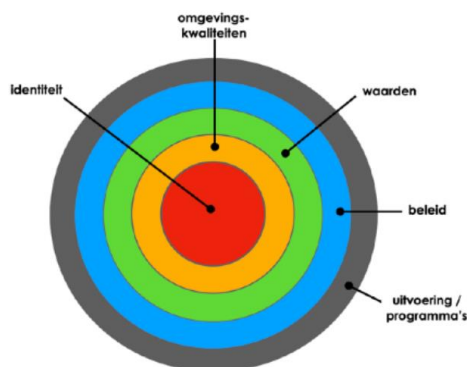
4.1.4 Zuid: Loodszone

Het meest zuidelijke deel van het eiland is de punt waar iedereen aankomt en dat de mensen het eiland op loodst. Het is met de terminal een start- en eindpunt en heeft zijn geheel eigen vorm van dynamiek. Hier wordt de relatie met het vaste land in letterlijke zin gelegd en wordt de stroom passanten in het ritme van de boot het eiland op gebracht. Het feit dat die beweging doorzetstroom zich meteen uit het gebeid noordwaarts beweegt, maakt van deze zone tussen de aankomsttijden door een relatief rustig gebied. Het is tegelijk een veranderlijk gebied op allerlei vlakken. De kustlijn is dynamisch. De oorzaak is het Marsdiep, de belangrijkste inlaat van zeewater in de Waddenzee. Door dit smalle en diepe gat tussen Den Helder en Texel, verplaatsen zich dagelijks grote massa's zeewater en zand. Zandplaten wandelen als het ware naar Texel toe, waardoor het eiland hier groeit, denk aan zandplaat De Hors. Of de Razende Bol ook aan het eiland vast zal groeien, is niet zeker. Dit deel van Texel kenmerkt zich ook door de locatie van het NIOZ waar maritiem onderzoek plaatsvindt. Voor een eiland is de relatie tot de zee misschien wel de belangrijkste die er is. Kennis hierover loodst ons met meer zekerheid richting de toekomst. Deze zone kenmerkt zich door verplaatsing in de letterlijke en figuurlijke zin van het woord. Hier ligt de nadruk op het nadenken over het herbergen van die verplaatsing en Texel een duurzame toekomst in loodsen.

4.2 Verhaallijnen

Uitgangspunt voor de Omgevingsvisie van Texel is de identiteit van het eiland. Hiervoor is in de Kadernota (2022) het onderstaande schema ontwikkeld (afbeelding 4.2). De identiteit hebben we gevat in een beschrijving van de historie en omgevingskwaliteiten van Texel, uitgediept per KLC. We zien in die beschrijving de kernwaarden terugkomen, die tijdens een eerder participatieproces zijn opgehaald. We hebben die kernwaarden teruggelegd bij de inwoners, die aangaven zich hier nog steeds mee te identificeren.

Afbeelding 4.2 Identiteit in de Omgevingsvisie, bron: Kadernota (2022)

Daarnaast kwamen uit de gesprekken met mensen twee significant belangrijke thema's naar voren. Dat betreft het **gemeenschapsgevoel** waarbij mensen elkaar helpen en samen tot creatieve oplossingen komen

en de **rust en ruimte** die aanwezig is, dankzij de aanwezige **natuur** en het beeldbepalende **landschap**. Uit de kenschets van het eiland als geheel en de individuele KLC's blijkt ook dat het **ondernemerschap** en het **aanpassingsvermogen** van de eilandbewoners groot is.

Hieronder hebben we de uitkomsten van de participatie en bovenstaande inventarisatie samengevat in twee verhaallijnen. Die geven meer duiding aan de omgevingskwaliteiten en hoe die beleefd worden. Op die manier geven we de waarden die Texel-eigen zijn, handen en voeten. Dat doen we in woord en in tekst.

4.2.1 Texelleren

Het **ondernemerschap** en de eigen-wijsheid van de Texelaar is terug te vinden in de rijke VOC-historie en ruimtelijke inrichting van het eiland. De strijd tegen de zee, maar ook het **werken mèt het water en landschap** zien we terug in de kustverdediging het maritiem onderzoek dat hier plaats vindt en de aanleg van verschillende polders. Ook in de productontwikkeling en toepassing van kennis zien we **inventieve oplossingen**. De zilte aardappel, de Sumwing en de Pulskor zijn voorbeelden. Steeds dient de geest van de plek als uitgangspunt en zien de Texelaars **kansen** in lastige omstandigheden. Precies dit **aanpassen** aan de omstandigheden, maakt van Texel letterlijk en figuurlijk een dynamisch eiland. Zo hebben verschillende dorpen zichzelf opnieuw uitgevonden van vissersdorp tot toeristische trekpleister of een andere vorm van bestaan gezocht. Het eiland zelf is ook **dynamisch** in de zin dat de kustlijn steeds verandert. Ooit was Texel zelfs onderdeel van Vlieland. Nu groeit het eiland in het zuiden steeds verder aan door zandafzettingen. Het **eilandkarakter** en de zelfstandigheid komen tot uiting in de pragmatische houding ten opzichte van nieuwe omstandigheden. Dat komt goed van pas aan de vooravond van alle **transities** die een plek moeten krijgen op het eiland. Van sociale tot ruimtelijke transitie, het ontwikkelen van duurzame energie, omgaan met de zeespiegelstijging, het vormgeven van duurzame landbouw... het moet hier allemaal plaatsvinden. Dat biedt ook kansen voor dit ondernemende eiland, niet in de laatste plaats voor **innovatie**. Misschien betekent het vormgeven van al die veranderingen dat Texel en haar inwoners juist nu kunnen excelleren. Texcelleren dus.

4.2.2 Samen van onderop

De Texelse identiteit wordt ook in sterke mate bepaald door de **verbondenheid** van Texelaars met hun eiland en met elkaar. Op Texel heerst een unieke cultuur en mentaliteit die zich kenmerken in een grote mate van **zelfstandigheid**. Op Texel wordt al eeuwen **samengewerkt** aan oplossingen. De **gemeenschap** is hecht en mensen helpen elkaar. Het feit dat Texel een eiland is en de strijd tegen het water hebben hier vast aan bijgedragen. Bewoner van Texel zijn, betekent dat je **onderdeel** bent van een grote geheel. Het betekent niet dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen de verschillende **dorpen**. Die hebben wel degelijk ieder hun eigen signatuur en zelfs bijnaam. De (landschaps)historie is ook steeds een andere. Texel kan worden beschreven als Nederland in het klein; het herbergt een grote diversiteit aan **landschappen en natuur**. Niet voor niets is het eiland niet alleen geliefd bij zijn inwoners maar ook bij bezoekers. Het kunnen beleven van **ruimte en rust** draagt daar voor een groot deel aan bij. Dat die ruimte en rust behouden blijven voor de toekomstige generatie is belangrijk voor de inwoners. Het Texelse antwoord op ontwikkelingen is altijd een **gezamenlijk** antwoord geweest, vanuit de bevolking en met het water en de bodem als leidraad. Op die ervaring kan worden voortgebouwd. Samen zoeken naar balans, zodat de Texelse kernwaarden behouden blijven en Texel die fijne plek om te wonen blijft.

4.3 Toepassing

In de verhaallijnen lees je de kernwaarden van Texel terug. We hebben ze als geïntegreerd concept meer duiding gegeven. De verhaallijnen zijn de rode draden die de afzonderlijke kernwaarden en verhalen verbinden in een gezamenlijk thema.

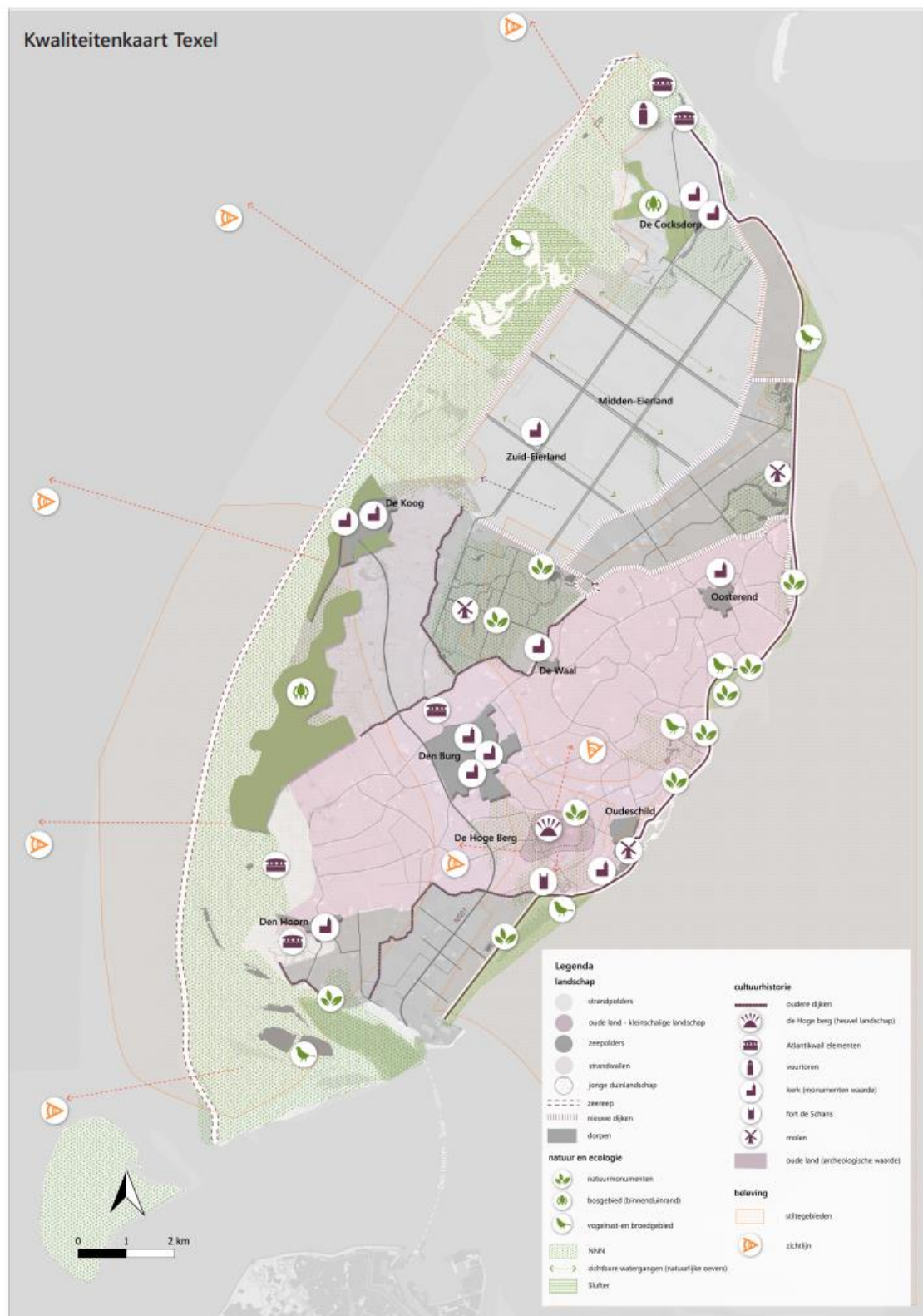
Deze verhaallijnen willen we gebruiken om vorm te geven aan de toekomst. Hiervoor koppelen we de verhaallijnen aan de opgaves waar Texel voor staat. De toekomstige ontwikkelingen en ruimtelijke keuzes die gemaakt worden moeten echt Texels zijn.

Bijlage(n)

BIJLAGE: KWALITEITENKAART TEXEL

Kwaliteitenkaart Texel

BIJLAGE: KLC-KAART INCL ZONE-VOORSTEL

